

УДК: 811.93:004.032.6

Санобар КУЛДАШЕВА,

Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети таянч докторанти

E-mail: kuldasha1777@gmail.com

Тошкент давлат шарқишунослик институти профессори, ф.ф.д. Б.Тўхлиев тақризи асосида

THE USE OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN TEACHING THE NATIVE LANGUAGE

Abstract

The article discusses new approaches to teaching the native language in a secondary school, the integration of language education with ICT, the use of multimedia tools in teaching the native language, the norms and criteria for the use of multimedia tools, the level of intensity and content. The opinions expressed by scientists about the advantages of multimedia in teaching the native language are explained.

Key words: Multimedia, media culture, audiovisual, video, audiotext, animation

ПРИМЕНЕНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ РОДНОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

В статье рассматриваются новые подходы к обучению родному языку в общеобразовательной школе, интеграция языкового образования с ИКТ, использование мультимедийных средств в обучении родному языку, нормы и критерии использования мультимедийных средств, уровень интенсивности и содержания. Объясняются мнения, высказанные учеными о преимуществах мультимедийных средств в обучении родному языку.

Ключевые слова: Мультимедийные средства, медиакультура, аудиовизуальные средства, видео, аудиотекст, анимация

ОНА ТИЛИ ТАЪЛИМИДА МУЛЬТИМЕДИАЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ТАТБИҚИ

Аннотация

Мақолада умумий ўрта таълим мактабларининг она тили таълимидаги янги ёндашувлар, тил таълимини АКТ билан интеграциялаш, она тилини ўқитишда мультимедиа воситаларидан фойдаланиш, мультимедиа воситаларидан фойдаланишнинг меъёр ва мезонлари, интенсивлик даражаси ва мазмуни ҳақида фикр юритилган. Олимларнинг она тилини ўқитишда мультимедиа воситаларининг афзалликлари ҳақида билдирилган фикрлари изоҳланган.

Калит сўзлар: Мультимедиа воситалари, медиамаданият, аудиовизуал воситалар, видеоролик, аудиоматн, анимация

Кириш. Замонавий дунё жамият олдида замонавий талабларни қўяди. Бундай жамиятда ўрта таълим мактабларининг олдида замонавий билимли, ахборотни саралай оладиган, медиамаданияти шаклланди, танланган вазиятда мустақил равишда масъулиятли қарорлар қабул қила оладиган, уларнинг оқибатларини башорат қила оладиган, ривожланаётган мамлакат учун масъулият туйғусига эга авлодни тарбиялаш вазифаси туради. Янги авлодни тарбиялаш учун замонавий ўқитувчи АКТга оид билимларга эга бўлиши лозим. Президент Ш.Мирзиёев таъкидлаганидек, “айни пайтда аҳоли, айниқса, ёшларимиз турли маълумотларни, асосан, интернет ва ижтимоий тармоқлардан олмақда. Бинобарин, она тилимизни жозибали ва қизиқарли тарзда тақдим этиш, бунинг учун ўзбек тилининг компьютер дастурларини, онлайн дарсликлар, электрон лугатларни яратиш керак. Интернет имкониятларидан тўлиқ фойдаланиб ўзбек тилини кенг тарғиб этиш бўйича ишларимизни кучайтиришимиз лозим”[1]. Албатта, интернет ва ижтимоий тармоқлар ҳаётимизнинг бир бўлагига айланиб бораётгани она тилини ўқитишда мультимедиа воситаларидан фойдаланиш эҳтиёжини келтириб чиқарди.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили. Дарҳақиқат, мультимедиа воситаларининг имкониятларидан унумли фойдалана олиш ўқитувчи ва ўқувчини янги таълим муҳитига олиб киради, кўпроқ ва кенгроқ маълумот эгаллаш учун шарт-шароит яратади. Педагог-психолог Р.Э.Мейернинг тадқиқотларига кўра, вербал ва визуал материаллар синхрон тақдим этилганда, оптимал ўрганиш содир бўлади[2]. Маълумотларни турли идрок каналлари

орқали бир вақтда қабул қилиш тингловчиларни назарий билимларини сезиларли даражада ошириш билан бирга уларнинг фикрлаш, когнитив фаолият даражаларини ривожлантиради. Кўпгина тадқиқотчиларнинг фикрига асосан, мультимедиа таълим катта имкониятларга эга бўлиб, ўқитувчининг дидактик имкониятларини оширади, ўқув жараёни ва ўқувчи шахсининг захираларини очиб беришда имкон беради. Р.К.Миньяр-Белоручев тадқиқотларида мультимедиа дастурлари нафақат тўғри ўқиш, талаффуз ва грамматик қоидаларни ўрганишда, балки минтақавий ва социолингвистик маълумотларни тақдим этишда ҳам қулай восита эканлигини таъкидлайди[3]. Гарчи олим француз тилини иккинчи тил сифатида ўқитишда мультимедиа воситаларининг муҳимлигини назарда тутган бўлса-да, она тилини ўқитишда ҳам Р.К.Миньяр-Белоручевнинг мазкур фикрлари аҳамиятини йўқотмайди. Она тилини ўқитишда мультимедиа воситаларидан фойдаланиш ўз самарасини кўрсатганлиги сир эмас. А.Шукин “Таълимнинг аудиовизуал воситаларидан системали фойдаланиш ўқувчига мотивация берибгина қолмай, тил ўрганишдаги бўшлиқларни тўлдириш учун ҳам хизмат қилиши ҳамда дарсинг барча босқичларида мурожаат қилиш мумкин”[4]лигини таъкидлайди. Бугунги кунда доска ва бўр ўрнини проектор ва интерфаол доскалар эгаллади. Дарсада ўзлаштирилаётган материал ва маълумотларни энди нафақат дарслик, балки дарсликларнинг электрон иловалари, ҳатто ижтимоий тармоқлардан ҳам топиш мумкин. Шунинг учун таълим жараёнини интерфаол технологиялар асосида ташкил этишда янги қарашлар, янги ёндашувлар зарурати туғилди. Бугунги мактаб

Ўқувчилари замонавий ахборот технологиялари (шахсий компьютер, интернет хизматлари)дан жуда фаол фойдаланадилар. Муболағасиз айтиш мумкинки, ёшларимиз ижтимоий тармоқларнинг компьютер ўйинлари, аудио-видео маҳсулотлари ва бошқа элементларида тарбиялаништирадилар. Шу боис замонавий дарснинг таркибига мультимедиа технологияларини олиб кириш, она тили дарсларини АКТ билан интеграциялаш устувор йўналишлардан биридир.

Методист олима Т.М.Воителева “Ўрганиш самарадорлиги турли сезги органларининг ўқув материални идрок этиш ва ўзлаштиришдаги иштироки даражасига боғлиқ”[5]лигини таъкидлаган. Аудио, видео, анимация, турли схема ва диаграммалар билан алоқадорлик таъминланганда ўқувчи кўриш ва эшитиш орқали идрок этади. Натижада унда воқеа-ходисани ҳис қилиш, ундан завқ, роҳат, кувонч, муҳаббат ҳисларини туйиш туйғуси пайдо бўлади. Барча сезги аъзоларининг иштирокини таъминлаш ўрганишнинг натижадорлигини оширади. Аудиоматндан эшитган сўз ва гапларини таҳлил қилади, изоҳлайди, у асосида ёзма ишлар ёзади; видеороликларни кўради, хулоса чиқаради, у асосида берилган топшириқларни бажаради; анимациялар ёрдамида яратилган ибратли ёки танқидий лойиҳалар

Ўқувчилар овчи ва дуррожнинг гапларини видеоматериални кўриш жараёнида эслаб қоладилар ва ёзиб олишга ҳаракат қиладилар (Қаранг: 1-2 – расм).

Ўз гаплари (муаллиф гапи)ни қатнаштириб, воқеа асосида матн тузадилар ва тиниш белгиларини қўйиб чиқадилар. Топшириқни бажариш учун 3 дақиқа вақт ажратилади ва бу экраннинг четида кўришиб туради. Ажратилган вақт тугагандан сўнг, экранда тўлиқ матн намоён бўлади. Ўқитувчи барча ўз бажарган ишини текшириб кўриши мумкинлигини айтади.

Ўқувчилар матн туздандан сўнг, яна эътибор экранга қаратилди ва 170-машқдаги матн билан ўзлари туздан матнни солиштиришди.

Машқ матни: Bir kuni durroj tuzoqqa tushib qoldi. U ovchiga yalinib dedi: “Sen meni qo'yib yuborsang, barcha do'stlarimni aldab kelib, tuzog'ingga tushib beraman. Ovchi bu gapdan achchiqlanib dedi: “Yo'q ovora bo'lmay qo'yaqol, men seni qo'yib yubormayman. O'z joningni qutqarmoq uchun do'stlaringga xiyonat qilmoqchisan. Sofdil qushlardan ko'ra xiyonatkor do'stning o'lgani yaxshi”.

3-расм.

Бу ўринда ўқувчи ўзга видеони томоша қилиши учун имконият берилди. Экрандаги тугмачани

орқали мустақил фикрлайди, баҳо беради, хулоса чиқаради. Хуллас, жараёнга фаолиятли ёндашади.

Тадқиқот методологияси. Мультимедиа таълим технологиясидан тил сатҳининг барча соҳаларини ўқитишда, дарс машғулотининг янги мавзунини тушунтириш, мустаҳкамлаш, такрорлаш, баҳолаш, уйга вазифа бериш босқичларида, кўшимча машғулотларда, тўғрак дарсларида ва назорат дарсларида фойдаланиш мумкин. Буни айрим мисоллар ёрдамида кўрсатишга ҳаракат қиламиз.

Тажриба-синов материалларини тайёрлаш учун 9-синф она тили дарслигида берилган “Ko'chirma gapli qo'shma gap haqida ma'lumot” мавзусидаги 170-машқ[6] асосида мультимедиа технологияси яратдик. Уни шартли равишда матн мазмунидан келиб чиқиб “Овчи билан Дуррож” ҳикояси дейиш мумкин. Унга педагогик ишлов берилди. Педагогик ишлов бериш жараёнида ўқув материални олдинги (дарслиқда берилган) шаклдан иккинчи (янги) шаклга, ўқув топшириқлари тизими шаклига олиб келинди. 170-машқ асосида 2 та топшириқ шакллантирилди.

1-топшириқ: Видеоролик намойишига диққат билан кулоқ солинг. Овчи ҳамда Дуррожнинг айтган гапларини имкон борича тўла ва тўғри шаклда дафтарингизга ёзиб олинг.

2-топшириқ: Видеоролик намойишига диққат билан кулоқ солинг. Овчи ҳамда Дуррожнинг айтган гапларини имкон борича тўла ва тўғри шаклда дафтарингизга ёзиб олинг.

Экранда янги ойна очилиб матндаги гаплар ёзилган, аммо тиниш белгилари қўйилмаган ҳолатда бўлади. Ҳар бир тиниш белгиси алоҳида-алоҳида (масалан: олдин кўчирма гапларнинг қўшгирноқлари, кейин муаллиф гапидан сўнг келадиган икки нуқталар) “ўйнаб-ўйнаб” ўз ўрнига келиб жойлашади. Бу жараённи ўқувчи кузатиб боради (Қаранг: 3-расм).

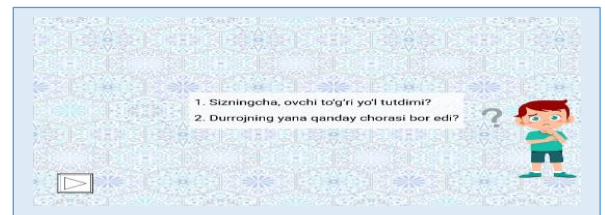
2-топшириқ видеокейс шаклида яратилди. “2-топшириқ” ёзувини устига тугмачани босганда, ойна очилади (Қаранг: 4-расм).

Овоз:

Қани болалар, саволларимизга жавоб излаб кўринг-чи:

Сизнингча, овчи тўғри йўл тутдими?

Дуррожнинг яна қандай чораси бор эди?

4-расм.

босиб, олдинги саволларимизга жавоб бериши, видеони қайта синчиклаб кўриб чиқиши мумкин. Ўқувчи энди матн

